

30.06.2021

WPLYNĘŁO

Streszczenie rozprawy doktorskiej „Usiłowanie przestępstwa w polskim prawie karnym (studium dogmatyczno-empiryczne)”

Niniejsza rozprawa doktorska została poświęcona problematyce usiłowania przestępstwa. Wybór takiego tematu rozprawy podyktowany został w dużej mierze tym, iż problematykę tę znamionują liczne problemy interpretacyjne. Do najważniejszych z nich zaliczyć należy choćby takie zagadnienia jak kwestię pojmowania bezpośredniości, która rzutuje na wyznaczenie początku i końca usiłowania, zagadnienie zakresu usiłowania nieudolnego, kwestię pojmowania dobrowolności odstąpienia od dokonania czynu zabronionego w kontekście czynnego żalu, czy chociażby problematykę tzw. usiłowania kwalifikowanego oraz dopuszczalności wyróżniania usiłowania przez zaniechanie, usiłowania przestępstw z abstrakcyjnego narażenia na naruszenie dobra prawnego, a także usiłowania z zamiarem ewentualnym.

Podstawowym celem przyświecającym niniejszej rozprawie było jednak nie tylko wskazanie najważniejszych problemów pojawiających się na gruncie usiłowania czynu zabronionego oraz zaprezentowanie poglądów przedstawicieli doktryny polskiego prawa karnego, jak również wybranych rozstrzygnięć sądów, lecz także podjęcie przez autorkę próby rozstrzygnięcia kwestii problematycznych wiążących się z tematyką usiłowania, które na przestrzeni lat uwidoczniły się tak w teorii, jak i w praktyce. Innym czynnikiem przemawiającym za wyborem takiego tematu rozprawy doktorskiej był fakt, iż choć w literaturze istnieje wiele opracowań odnoszących się do poszczególnych problemów pojawiających się na gruncie usiłowania czynu zabronionego, to jednak brak jest opracowania, które stanowiłoby kompleksowe ujęcie tej problematyki.

Podstawową metodą badawczą przyjętą w niniejszej rozprawie doktorskiej jest metoda dogmatycznoprawna polegająca na analizie przepisów, w szczególności tych odnoszących się do usiłowania przestępstwa. Stosowanie tej metody w przedmiotowej rozprawie oparte jest na określonych założeniach teoretycznoprawnych, mianowicie na założeniach wypracowanych przede wszystkim w poznańskiej szkole teorii prawa. W szczególności w rozprawie tej korzystano w pewnym zakresie z dyrektyw wykładni opracowanych przez tę szkołę. Ponadto wskazaną wyżej metodę dogmatycznoprawną realizowano przy wydatnym korzystaniu z dotychczasowych ustaleń dogmatyki prawa karnego, w szczególności z osiągnięć polskiej nauki o prawie karnym, wypracowanych na polu nauki o usiłowaniu. Uwzględnione zostało także orzecznictwo sądowe. W niewielkim zakresie wykorzystano metodę historycznoprawną. Uczyniono to w ramach analizy kształtu instytucji usiłowania przestępstwa w poprzednio

obowiązujących kodyfikacjach karnych, a mianowicie w kodeksie karnym z 1932 r. oraz w kodeksie karnym z 1969 r. Podkreślenia wymaga fakt, że jeden z rozdziałów rozprawy ma charakter empiryczny. Zaprezentowane zostały w nim wyniki badania aktowego przeprowadzonego przez autorkę niniejszego opracowania w ramach projektu badawczego pt. „Usiłowanie zabójstwa a inne przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu w praktyce sądowej”, zrealizowanego w 2017 r. w Sekcji Prawa i Procesu Karnego Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości w Warszawie.

Praca składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów oraz podsumowania. Zawiera nadto wykaz aktów prawnych, literatury i orzecznictwa.

Rozdział pierwszy został poświęcony omówieniu genezy i rozwoju instytucji usiłowania czynu zabronionego. W rozdziale tym scharakteryzowane zostało kształtowanie się instytucji usiłowania czynu zabronionego na przestrzeni lat w różnych porządkach prawnych. Autorka niniejszej rozprawy wskazała, jak uregulowane zostało usiłowanie w Kodeksie karnym z 1932 r. oraz w Kodeksie karnym z 1969 r. W tej części opracowania przedstawione zostały nadto rozmaite koncepcje odnoszące się do sposobu pojmowania bezpośredniego zmierzania do dokonania, które na przestrzeni lat kształtowały się w doktrynie prawa karnego.

W rozdziale drugim szczegółowo omówione zostały znamiona usiłowania czynu zabronionego pod groźbą kary, tj. podmiot usiłowania, strona przedmiotowa, strona podmiotowa oraz przedmiot ochrony. Przedstawione zostały tu również rozważania dotyczące kluczowego na gruncie usiłowania zagadnienia bezpośrednio zmierzania do dokonania czynu zabronionego. W rozdziale tym autorka odniosła się także do kwestii dopuszczalności wyodrębniania usiłowania przestępstw z zaniechania, usiłowania przestępstw narażających dobro prawne na abstrakcyjne niebezpieczeństwo ich naruszenia, dopuszczalności relatywizacji zachowania się usiłującego do niewykonawczych form współdziałania przestępczego, a także usiłowania w wykonaniu zamiaru ewentualnego.

Rozdział trzeci poświęcony został omówieniu prawnokarnie doniosłych rodzajów usiłowania. W rozdziale tym scharakteryzowane zostało usiłowanie udolne i nieudolne, usiłowanie ukończone oraz nieukończone, usiłowanie zatamowane oraz zaniechane, a także usiłowanie kwalifikowane. W tej części opracowania omówiono również problematykę powodów karalności usiłowania nieudolnego, a także kwestię sposobu pojmowania braku przedmiotu nadającego się do popełnienia na nim czynu zabronionego, które to zagadnienie okazuje się być szczególnie doniosłe w kontekście usiłowania nieudolnego. Na marginesie rozważań na temat usiłowania nieudolnego poczyniono także pewne uwagi dotyczące usiłowania nierealnego.

Czwarty rozdział rozprawy dotyczy problematyki kwalifikacji prawnej usiłowania czynu zabronionego oraz podstawy wymiaru kary za tę formę stadialną czynu zabronionego. W rozdziale tym dokonano ogólnej charakterystyki roli, jaką pełni kwalifikacja prawna ze szczególnym uwzględnieniem jej roli w prawie karnym. Ponadto w tej części rozprawy doktorskiej autorka przedstawiła dwa zupełnie odmienne sposoby formułowania kwalifikacji prawnej oraz podstawy wymiaru kary za usiłowanie prezentowane przez przedstawicieli doktryny prawa karnego.

W rozdziale piątym mowa jest natomiast o karalności usiłowania czynu zabronionego. W rozdziale tym autorka odniosła się m.in. do pojawiających się niekiedy w doktrynie prawa karnego propozycji dotyczących wprowadzenia karalności usiłowania pewnych typów przestępstw tylko wtedy, gdy ustawa tak stanowi. Autorka wyraziła także swój pogląd co do potencjalnej możliwości różnicowania odpowiedzialności za usiłowanie w zależności od typu czynu zabronionego, którego sprawca się w tej formie stadialnej dopuszcza oraz w kwestii modyfikowania rozmiaru kary grożącej za usiłowanie w taki sposób, aby była ona niższa od kary grożącej za dokonanie. W tej części rozprawy autorka omówiła ponadto kwestie dotyczące kary grożącej za usiłowanie, a także problem czynnego żalu na gruncie usiłowania oraz jego konsekwencji z rozróżnieniem czynnego żalu jako okoliczności wyłączającej możliwość wymierzania sprawcy kary oraz czynnego żalu jako okoliczności wpływającej na złagodzenie rozmiaru odpowiedzialności karnej. W rozdziale tym mowa jest również o różnych sposobach pojmowania dobrowolności na gruncie czynnego żalu związanego z usiłowaniem czynu zabronionego.

Ostatni rozdział rozprawy poświęcony został natomiast przedstawieniu i omówieniu wyników badania prowadzonego przez autorkę niniejszej rozprawy w 2017 r. którego temat brzmiał następująco: „Usiłowanie zabójstwa a inne przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu w praktyce sądowej”. Celem rzeczonego badania było zdiagnozowanie występujących w praktyce sądowej relacji pomiędzy usiłowaniem zabójstwa, a dokonaniem innych przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu. Kluczową kwestią było zbadanie, w jaki sposób w tego typu sprawach sądy dokonują kwalifikacji prawnej zachowania sprawcy, mianowicie w jakich sytuacjach sądy przyjmują istnienie określonej postaci zbiegu przepisów – zbiegu pozornego, zbiegu pomijalnego, a kiedy decydują się na przyjęcie kumulatywnej kwalifikacji prawnej. W ramach rzeczonego badania przeanalizowano akta osiemdziesięciu spraw karnych, w których w okresie od 1 stycznia 2015 r. do 31 grudnia 2015 r. nastąpiło prawomocne skazanie za usiłowanie zabójstwa zarówno w typie podstawowym, jak i w typie kwalifikowanym, a także w typie uprzywilejowanym.